

Gábor HAMZA¹ – István HOFFMAN²
Promotio sub auspiciis Praesidentis Rei publicae
különös tekintettel a magyar és osztrák jogászokra.
Történelmi és aktuális áttekintés

1. Igen meglepő, sőt egyenesen sajnálatos tény, hogy immár 41 év óta nem volt az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Állam- és Jogtudományi Karán aranygyűrűs doktor. 1958 óta összesen három, 1964-ben egy, 1973-ban pedig két jogi tanulmányait befejezett hallgatót avattak kitüntetéses doktorrá. Sok joghallgató, s tegyük hozzá kolléga, végzett jogász már nem is tudja, hogy létezik (vagy a „gyakorlatban” létezett) a doktorráavatásnak, a *promotion*nak ez a formája, annak ellenére, hogy igen fontos akadémiai, egyetemi eseményről van szó, amelynek a felsőoktatási intézmény (kar és egyetem) minősítésénél, vonatkozik ez Ausztriára, is súlya van. Az egyetem, amely az oktatók és a hallgatók (diákok) „korporatív” módon szervezett intézménye (*universitas magistrorum et scholarium*) minőségének értékelésénél szerepet kell vagy kellene kapnia a kiemelkedő hallgatói teljesítménynek.

2. Báró Eötvös Ignác (1786-1851) volt az első Magyarországon, a Magyar Királyságban (Eötvös József édesapja, Eötvös Loránd, egyetemünk névadójának nagyapja), aki *sub auspiciis...* promoveált jogból 1804-ben a Pesti Egyetemen (nagy értékű aranyláncot kapott). Az uralkodót, II. Ferenc néven a német-római birodalom császárat, I. Ferenc néven osztrák császárt (1792-1835), aki egy személyben a Szent Római Birodalom (*Sacrum Romanum Imperium, Heiliges Römisches Reich*) császára (*imperator*) és Ferenc néven magyar király (*rex*) volt, gróf Széchenyi Ferenc képviselte.

3. Az 1804-es első alkalmat követően ez a sajátos avatás (*promotio sub auspiciis regis*), csaknem 14 éven át tartó szüneteléssel – 1944/1945 és 1958 között nem került sor *sub auspiciis...* doktorráavatásra – beépült, igaz, viszonylag későn, a magyar felsőoktatás rendszerébe. A *promotio sub auspiciis Regis* feltételeiről egy 1893-ban kibocsátott minisztériumi (miniszteri) rendelet rendelkezett.

4. Itt említjük meg, hogy az 1946-ban bevezetésre került *Sub Laurea Almae Matris* („egyetemi babérkoszorús”) doktorráavatás, bár a felavatott gyűrűt, aranygyűrűt kapott, feltételei jelentősen különböztek a *Promotio sub auspiciis Regis (Gubernatoris)* követelményeitől. Az 1952-vel kezdődően pedig már nem is került sor ilyen doktorráavatásra. 1951-ben volt utoljára néhány *Sub Laurea Almae Matris* doktorráavatás.

5. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy bár az ország államformája báró Eötvös Ignác kitüntetéses doktorráavatása óta, azaz 1804 óta többször is változott, a *promotio sub auspiciis...* főbb elemei és követelményei, feltételei azonban nem. Feltétlenül említést érdemel, hogy a kitüntetéses doktorráavatásnak nem voltak és ma sincsenek „politikai” feltételei, kizárólag a kimagasló tanulmányi és tudományos eredmény számított és számít.

6. A kitüntetéses doktori avatások közös jellemzője, hogy arra az államfőnek (az „államszocializmus” idején a kollektív államfőnek) vagy képviselőjének jelenlétében kerül sor. Ezek az ünnepélyes keretek között tartott avatásokon (az egyetemi tanács ülésein) 1918-ig a király vagy annak képviselője, 1920 és 1944 között pedig a kormányzó (*Promotio sub auspiciis Gubernatoris*), kivételesen annak képviselője (leggyakrabban a vallás- és

¹ tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA rendes tagja, Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest)

² egyetemi adjunktus, PhD. Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest) E-mail cím: hoffmann@ajk.elte.hu

közoktatásügyi miniszter vagy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium egyik államtitkára) volt jelen és tartott beszédet.

7. 1958 óta, ebben az évben került ugyanis bevezetésre az 1958. évi 1-6. NET határozat alapján a *Sub auspiciis Rei publicae popularis* doktorráavatás, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa (NET) elnökének vagy kivételesen a 21 tagból álló, kollektív államfőnek minősülő NET kijelölt tagjának jelenlétében, aki ebből az alkalomból beszédet, egyfajta „laudatio”-t is tartott, került sor kitüntetéses doktorráavatásra. Az egyetemi évkönyvben (almanachban) nyomtatásban is megjelent a NET elnökének vagy a NET-et képviselő NET-tag beszéde.

8. Az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény módosításáról szóló 1990. évi XXIII. törvény megváltoztatta a „népköztársaságra” utaló elnevezést („*res publica popularis*”) a kitüntetéses doktorráavatás hivatalos, jogszabályi elnevezésében. Az új, módosított név: *Promotio sub auspiciis praesidis* (majd *praesidentis*) *Rei publicae* lett. 1990 májusa óta általában a köztársasági elnök van jelen és tart a hagyományokat követve beszédet a kitüntetéses doktorráavatásnál. Erre utal a *sub auspiciis praesidentis* fordulat, amely a köztársasági elnök jelenlétére utal.

9. A kitüntetéses doktorráavatás fontos formai eleme az, hogy a doktoráló személy egy *aranyékszert* – a XIX. század első felében egy nagy értékű aranyláncot (esetleg aranyérmét), a XIX. század második felében illetve utolsó évtizedében aranygyűrűt (az I. világháború végéig gyémántokkal ékesítve), az I. világháborút követően néhány éven át, az ország súlyos anyagi helyzetére tekintette vasgyűrűt (melyet később aranygyűrűre cseréltek át) – kap ajándékba.

10. Említést érdemel, hogy kitüntetéses doktorráavatás az Osztrák-Magyar Monarchia több egyetemén is, így például – a teljes felsorolás igénye nélkül – Krakkóban (a híres lengyel történész, Oskar Halecki (1891-1973) 1913-ban promoveált *sub auspiciis Imperatoris* az 1364-ben alapított krakkói egyetemen), Lembergben és Prágában (1861-ig, az olasz állam létrejöttéig nézetünk szerint valószínűleg – ez azonban még kutatást igénylő kérdés – Paviában) is ismert volt. Eredetileg az egyetem (akadémia, felsőoktatási intézmény) tudományos rangjának elismerését jelentette az, ha az uralkodó (császár illetve király) felruházta a császári (királyi) elismeréssel járó *ius promovendivel* az egyetemet. Magyarországon például az 1872-ben létrejött kolozsvári egyetem az alapítást követően, évtizedekkel később nyerte el a királyi (uralkodói) „*auspiciumok*” mellett történő *ius promovendit*, igaz, hogy ebben szerepet játszott az is, hogy a *Promotio sub auspiciis Regis* jogszabályban (rendeletben) történő szabályozására csak a század utolsó évtizedében, 1893-ban került sor.

11. Magyarországon kívül Ausztriában ismert a doktorráavatásnak ez a formája (*Promotio sub auspiciis Praesidentis*). Dokumentálhatóan az első *promotio sub auspiciis Imperatoris* 1625-ben került sor, II. Ferdinánd (1619-1637) német-római császár (osztrák főherceg, cseh és magyar király) uralkodása alatt. A XVIII. században, Mária Terézia uralkodása alatt már nem főnemesi (nemesi) származású kiváló hallgatók császári védnökség alatt történő doktorráavatására is sor került pontosabban kerülhetett). A *promotio sub auspiciis* szabályait egy, a császári és királyi (k.k.) *Ministerium für Cultus und Unterricht* által 1888. augusztus 28-án kibocsátott rendelet (*Erlass*) rendezte. A „legfelsőbb (császári) védnökség mellett doktorráavatott személy korábban egy nagy értékű aranyláncot vagy a császár képmásával ellátott érmét, 1888-at követően pedig briliáns-gyűrűt kapott az uralkodótól illetve annak képviselőjétől, aki rendszerint annak a tartománynak (*Kronland*) volt a helytartója (*Statthalter*), amelynek területén a jelöltet promoveáló (doktorráavató) egyetem volt. 1918 és

1952 között, az Első Köztársaság (*Erste Republik*) idején és a II. világháborút követő esztendőben szünetelt Ausztriában (*Deutsch-Österreich*) a *promotio sub auspiciis*.

12. 1952. március 5-én (jó három esztendővel Ausztria szuverenitását visszaállító államszerződés (*Staatsvertrag*) aláírása előtt) Ernst Kolb oktatásügyi miniszter (*Unterrichtsminister*) rendelete alapján vált ismét lehetővé a kitüntetéses doktorráavatás. Az első kitüntetéses doktorráavatásra az innsbrucki egyetemen Theodor Körner szövetségi elnök jelenlétében került sor 1952 végén. A kitüntetéses doktorráavatáson – az Osztrák Köztársaság szövetségi (föderális) állami struktúrájára (*Bundesrepublik*) figyelemmel – mind a szövetségi állam (*Bundesland*) „első embere”, Bécsben a polgármester (aki egy személyben tartományfőnök (*Landeshauptmann*) és polgármester (*Bürgermeister*), mind a szövetségi elnök (*Bundespräsident*) jelen van, s amelyen az államfő egy díszes, az állam címerét és a *sub auspiciis Praesidentis* promoveált személy nevét is feltüntető aranygyűrűt ad át az egyetemi tanács, szenátus (*Universitätssenat*) ünnepélyes keretek között tartott ülésén az avatottnak. 1952 és 2012 között Ausztriában összesen 1042 kitüntetéses doktorráavatásra került sor. A magas hallgatói létszám ellenére, hasonlóan Magyarországhoz, viszonylag kevés jogász promoveált *sub auspiciis Praesidentis rei publicae*.

13. Említést érdemel, hogy 2012. március 6-án a jeles tudományos rendezvények helyszínéül szolgáló *Aula der Wissenschaften*-ben a szövetségi elnök, Dr. Heinz Fischer jelenlétében a kitüntetéses doktorráavatás „visszaállításának” hatvanadik évfordulója alkalmából ünnepélyes megemlékezésre került sor. A kitüntetéses doktorráavatás jelentőségét hangsúlyozó ünnepi beszédet Karlheinz Töchterle professzor, a tudományért és a kutatásért felelős szövetségi miniszter (*Bundesminister für Wissenschaft und Forschung*) tartotta. A mintegy 400 résztvevő jelenlétében tartott ülésen részt vett az Osztrák Tudományos Akadémia (ÖAW) elnöke, az ezt a tisztséget 2013. június 30-ig betöltő Helmut Denk professzor, aki maga is *Sub auspiciis Praesidentis rei publicae* doktorált, továbbá a bécsi egyetem rektora, Heinz Engl professzor, aki szintén *Sub auspiciis Praesidentis rei publicae* doktorált. Kiemelendő, hogy a jubileumi megemlékezés a tömegkommunikációs eszközök révén a legszélesebb nyilvánosságot kapta.

14. Magyarországon a *promotio sub auspiciis Praesidentis Rei publicae* akkor kerülhet sor, ha kiváló tanulmányi eredménnyel végez a hallgató. Ennek feltétele 1958 óta a kiváló – csak jeles érdemjegyet tartalmazó – gimnáziumi és egyetemi tanulmányi eredmény. Ez azt jelenti, hogy csak akkor avatható valaki kitüntetéses doktorrá, ha a középiskola első (1996-tól a középiskola kilencedik osztályától) valamennyi év végi jegye, valamint egyetemi tanulmányai alatt valamennyi érdemjegye a legmagasabb fokozatú volt (azaz jeles, kiválóan megfelelt, PhD fokozatszerzési eljárásban *summa cum laude*).

15. A fenti feltétel(ek) teljesítése esetén az egyetem javaslata alapján az oktatásért felelős miniszter (jelenleg az emberi erőforrások minisztere) készít – a feltételek fenn álltának ellenőrzését követően – előterjesztést a köztársasági elnöknek. A köztársasági elnök egyedi határozatával engedélyezi a kitüntetéses doktori avatást. Ezt követően kerül sor az avatásra, amelyen főszabály szerint a köztársasági elnök vagy az őt képviselő személy is jelen van. A kitüntetéssel doktorrá avatott személy az elnök jelenléte mellett egy, Magyarország címerével ellátott, 8 gramm súlyú, 14 karátos aranyból készült pecsétgyűrűt kap, amelybe belevésik a *Promotio sub auspiciis praesidentis Rei Publicae* szöveget és az avatott személy nevét is. (A kitüntetéses doktori avatás részletes feltételeit a 387/2012. (XII. 19.) Korm. rendelet 18-19. §-a tartalmazzák.)

16. A jogászi hivatás sajátossága, hogy mivel a joghallgatók már a mesterképzés megszerzését követően a mesterképzés befejezését tanúsító – tudományos fokozatnak nem minősülő – doktori címet (dr. iur.) kapnak, ezért elvileg ilyen doktorra avatásra már az osztatlan egyetemi alapképzés befejezésével sor kerülhet. Más, ilyen ún. hivatási doktori (jelenleg hivatási doktori – dr. – cím jár az általános orvosi, fogorvosi, gyógyszerészi, állatorvosi és jogászi képzéseken szerzett mesteri – MA/MSc – diplomák mellé) címmel nem járó képzések esetén a kitüntetéses avatásra a doktori (PhD) fokozat megszerzésekor kerül sor.